

Jelena Opsenica Kostić
Filozofski fakultet Niš

UDK 159.923-055.52

Tanja Panić

Visoka škola strukovnih studija za vaspitače i poslovne informatičare, Sremska Mitrovica

RAZLIKE U PERCEPCIJI RODITELJSKOG PONAŠANJA KOD ADOLESCENATA IZ ISTE PORODICE

Apstrakt

Osnovni problem istraživanja je ispitivanje razlika u percipiranom roditeljskom ponašanju kod adolescenata koji dolaze iz iste porodice. Istraživanjem je obuhvaćeno 73 parova ispitanika iz porodica sa dvoje dece i 15 parova ispitanika iz porodica sa troje dece. Ispitanici su popunjavali PBI (Parental Bonding Instrument), koji daje mere Nege i Prezaštićivanja za majku i oca posebno, a istraživanje je sprovedeno tako što su studenti iz inicijalnog uzorka nosili upitnike svojoj braći i sestrama i vraćali istraživačima. Rezultati pokazuju da se deca iz porodice sa dvoje dece značajno razlikuju samo u odnosu na percepciju Nege oca, koju kao višu procenjuje drugo dete. Percepcije roditeljskog ponašanja dece iz porodica sa troje dece se ne razlikuju značajno. Može se zaključiti da generalno nema statistički značajnih razlika u percepciji roditeljskog ponašanja kod dece iz iste porodice. Ovakav nalaz govori da percipirano roditeljsko ponašanje ipak više odslikava realno roditeljsko ponašanje, nego osobenosti deteta. Međutim, postoje naznake da se razlike u percepciji roditeljskog ponašanja mogu dobiti ako se uzme u obzir pol sibling-konstelacije

Ključne reči: percipirano roditeljsko ponašanje; dimenzija Nege; siblizi; adolescenti.

Uvod

Roditeljstvo i roditeljsko ponašanje

U razvojno-psihološkoj literaturi roditeljstvo je konceptualizovano na različite načine, što vodi i različitim načinima proučavanja. Najbrojniji su istraživači fokusirani na stilove roditeljstva (na primer Baumrind, 1971; Maccoby i Martin, 1983; Skinner i sar., 2005) ili na tipove odgajanja, koji su bazirani na različitim kombinacijama toplo-responsivnog/grubo-neresponsivnog i zahtevnog/nezahtevnog ponašanje roditelja. Drugi istraživači su odredili roditeljstvo u terminima kognitivnih procesa, kakvi su stavovi prema odgajanju dece (Holden i Edwards, 1989), uverenja (Bugental i Johnston, 2000; Sigel i sar, 1992) i ciljevi (Dix, 1992, 1993; Hastings i Coplan, 1999; Hastings i Grusec, 1998). Postoje i istraživači koji ispituju specifična roditeljska ponašanja u različitim kontekstima, gde mere ponašanja mogu biti opservacione (Kochanska i sar, 2001; Tamis-LeMonda i sar, 2004) ili samo-opisi rodi-

telja o ponašanju unutar određenog domena odgajanja deteta (Eisenberg i sar., 2005; Smetana i sar., 2006).

U ovom istraživanju roditeljstvo je određeno preko stila roditeljskog ponašanja, i to na način koji spada u prvu grupu istraživanja: preko dimenzija Nege i Prezaštićivanja/Kontrole roditelja.

Istraživanje percipiranog roditeljskog ponašanja kod sibringa

Postoje brojni radovi koji govore o povezanosti roditeljskog ponašanja sa različitim ishodima u razvoju ličnosti, na kliničkim uzorcima i uzorcima iz opšte populacije, međutim nema mnogo istraživanja koja se bave sibrinzima. Opravdano je postaviti pitanje da li sva deca iz iste porodice percipiraju roditeljsko ponašanje na isti način. Pre svega, odnos sa sibringom je vrlo značajan za mentalno zdravlje i prilagođenost osobe. Deca koja izveštavaju o pozitivnim odnosima sa sibringom pokazuju veću emocionalnu, kognitivnu i socijalnu zrelost (Bryant & Crockenberg, 1980; Howe i sar., 2001; Milevsky i sar., 2011a; Milevsky i sar., 2011b). Sibrinzi imaju i značajnu ulogu u životu odraslih osoba (Bigby, 1997; Cicirelli, 1977). Ovakvi pozitivni ishodi vezani za odnos sa sibringom trebalo bi da podstaknu istraživače da ispituju faktore koji su povezani sa odnosima u sibring-konstelaciji. Jedan od značajnih činilaca u kontekstu odnosa sa sibringom je roditeljsko ponašanje. Novije studije sugerišu da postoje i direktni i indirektni uticaji roditeljskog ponašanja na odnose sa sibringom. Istraživanje Milevskog i sar. (2011b) je pokazalo da je autoritativno roditeljstvo povezano sa bliskošću i međusobnim podržavanjem sibringa. Isto istraživanje je pokazalo da deca roditelja koji u konfliktu sibringa intervenišu na „podučavajući“ (coaching) način (daju savet, objašnjavaju osećanja drugog sibringa) pokazuju veću emocionalnu toplinu prema sibringu, u odnosu na decu koja nemaju iskustvo sa takvim intervencijama.

Istraživanje Boisverta i saradnika (2012) na parovima braće i sestara bavilo se efektima stila roditeljstva na razlike sibringa u samokontroli i delikvenciji. Rezultati pokazuju da mladići percipiraju više topline u odnosu sa majkom, dok devojke percipiraju više nivoa odbijanja majki. Mladići pokazuju i značajno niže nivoa samokontrole i značajno više nivoa delikvencije u odnosu na devojke. Dalja analiza je pokazala da braća koja percipiraju niže nivoa topline majke i više nivoa odbijanja majke imaju niže nivoa samokontrole u odnosu na sestre. Za njih postoji i veća verovatnoća da će biti uključeni u delikventno ponašanje.

Hines i saradnici (2006) su ispitivali (samo) jednu varijantu roditeljskog ponašanja – roditeljsko zanemarivanje, na uzorku od 59 parova sibringa. Uključeni su i sibrinzi u čijim porodicama je već registrovano zanemarivanje i sibrinzi iz opšte populacije. Rezultati pokazuju da su korelacije procena zanemarujućeg ponašanja visoke i da nema razlika u visini korelacija između kliničkog uzorka i uzorka iz opšte populacije. Međutim, ukoliko su sibrinzi različitog pola onda postoji određena razlika u proceni ponašanja: dečaci saopštavaju o višim nivoima zanemarujućeg ponašanja nego devojčice.

Ipak, roditeljsko zanemarivanje je relativno ekstremna varijanta roditeljskog ponašanja i opravdano je postaviti pitanje da li bi se procene sibringa slagale u velikoj meri da su ispitivane i druge dimenzije roditeljskog ponašanja (na nekliničkom uzorku). Takođe, u dostupnim istraživanjima nisu nađeni rezultati koji bi govorili o eventualnim razlikama u odnosu na red rođenja deteta. Moguće je da se roditelji ne ponašaju isto prema prvorođenom i drugom, odnosno srednjem ili najmlađem detetu u porodici, kada je u pitanju stil roditeljstva.

U svom istraživanju Gerlsma i saradnici (1997), koji su takođe radili na parovima sibringa, se bave interesantnim pitanjem: kako da shvatimo izveštaje o odgajateljskim stilovima roditelja? Da li oni odslikavaju karakteristike porodice, roditelja, odnosa roditelj-dete, ili same osobe koja izveštaj podnosi? Ove istraživače je problem primarno isteresovao zbog izveštaja psihijatrijskih pacijenata, koji izveštavaju o nepovoljnijim roditeljskim stilovima u odnosu na „zdravu“ kontrolnu grupu. Da li na takve izveštaje utiče aktuelno stanje pacijenata, te više govore o njima samima, ili ti izveštaji zaista mogu biti prihvaćeni kao relativno verodostojni opisi porodice? Koliko je slaganje u izveštajima članova iste porodice? Sećanja na ponašanje roditelja može da bude interpretirano kao odraz aktuelnog ponašanja roditelja (Brewin i sar, 1993; Parker, 1989, prema Gerlsma i sar, 1997) ili kao odraz „fenomenološkog uticaja“ roditeljskog ponašanja (Arrindell i sar, 1983; Gerlsma i sar, 1990; Gerlsma, 1994; prema Gerlsma i sar, 1997), što je termin koji treba da označi da su ta sećanja bazirana i na stvarnim događajima, ali i na visoko individualnoj percepciji tih događaja, uključujući i rekonstrukciju (Greenwald, 1980; Ross, 1989; prema Gerlsma i sar, 1997). Dakle, šta zapravo odslikavaju retrospektivni izveštaji o roditeljskim stilovima? Ako bi postojalo visoko slaganje u ocenama svih članova porodice- onda bi te izveštaje prihvatili kao odraz realnog ponašanja roditelja. Ako to nije tako, druge mogućnosti se javljaju kao verovatne. Studije aktuelnog ponašanja roditelja rađene unutar porodica (Dunn i Plomin, 1990; Dunn i Plomin, 1991; prema Gerlsma i sar, 1997) pokazuju da roditeljsko ponašanje može da varira od deteta do deteta, pošto različita deca mogu da izazovu različita osećanja i različita ponašanja svojih roditelja. Sa druge strane, slična roditeljska ponašanja mogu biti percipirana različito od strane različite dece. U predhodnim studijama (pregled u Gerlsma, 1994, prema Gerlsma i sar, 1997) korelacije među procenama članova porodice išle su od .08 do .74, sa većinom rezultata oko .50. Ove korelacije se pre svega tiču povezanosti procena kod zdravih sibringa. U svom istraživanju iz 1997, sa kojim smo započeli razmatranje ovog problema, Gerlsma i saradnici nisu našli slaganje u procenama članova porodice, te zaključuju da su izveštaji o stilovima roditeljstva pristrasni i da su pre svega priče osoba o njima samima, a ne o odnosima roditelj-dete.

Van svake sumnje je tvrdnja da percipirano roditeljsko ponašanje ne odslikava „realno“ roditeljsko ponašanje, već doživljaj ponašanja sa kojim osoba živi; zato se u istraživanjima u kojima deca procenjuju roditeljsko ponašanje uvek koristi termin percipirano. Međutim, ono što ostaje kao otvoreno pitanje jeste da li se mogu uočiti neke pravilnosti u razlikama percepcije roditeljskog ponašanja u porodicama sa više dece; odnosno – da li se mogu naći statistički značajne razlike u percepciji roditelj-

skog ponašanja kod prvorodene, drugorodene i trećerodene dece. Upravo ovo pitanje predstavlja osnovni problem sprovedenog istraživanja.

Metodološki deo

Problem istraživanja i hipoteze

Osnovi problem istraživanja je ispitivanje razlika u percipiranom roditeljskom ponašanju kod adolescenata iz istih porodica.

Hipoteze istraživanja su sledeće:

Nema razlika u percepciji roditeljskog ponašanja (Nega majke i oca, Prezaštićivanje majke i oca) kod adolescenata iz porodica sa dvoje dece.

Nema razlika u percepciji roditeljskog ponašanja (Nega majke i oca, Prezaštićivanje majke i oca) kod adolescenata iz porodica sa troje dece.

Da bi se proverilo da li će isti rezultati biti dobijeni u sibling-konstelacijama istog i različitog pola, biće proverene razlike u percepciji roditeljskog ponašanja između ova dva poduzorka, među parovima iz porodica sa dvoje dece. Hipoteza glasi:

Nema razlika u percepciji roditeljskog ponašanja (Nega majke i oca, Prezaštićivanje majke i oca) u sibling-konstelacijama istog i različitog pola.

Pošto je u uzorku bilo i 19 jedinaca, osnovnim hipotezama je nakon obavljenog istraživanja dodata još jedna, što će biti objašnjeno u Diskusiji rezultata:

Nema razlike u percepciji roditeljskog ponašanja (Nega majke i oca, Prezaštićivanje majke i oca) između jedinaca i prvorodene dece iz porodica sa više dece.

Uzorak

Inicijalni uzorak su činili adolescenti, studenti Filozofskog fakulteta u Nišu, koji su upitnike nosili svojoj braći i sestrama. Na ovaj način dobijen je uzorak od 19 jedinaca, 73 parova sibringa iz porodica sa dvoje dece, 15 parova iz porodica sa troje dece i 2 para iz porodica sa četiri deteta (koji su isključeni iz dalje analize, jer trenutno nije bilo moguće naći još porodica sa četvoro dece); 37 parova je bilo istog, a 53 različitog pola. Ukupan uzorak je činilo 210 ispitanika adolescentnog uzrasta, 64 mladića i 136 devojaka.

Instrumenti

Ispitanici su popunili Parental Bonding Instrument (PBI), (Parker i sar., 1979), koji meri osnovne roditeljske stilove onako kako ih percipira dete. Mera je retrospektivna, što znači da ispitanici preko 16 godina starosti odgovaraju na tvrdnje u skladu sa svojim sećanjem na ponašanje roditelja u prvih 16 godina njihovog života. Na iste ajteme se odgovara posebno za majku, posebno za oca. Postoje dve subskale: Nega i

Kontrola/Prezaštićivanje. Nega ima 12 ajtema (npr. „Volela je da razgovara samnom o mnogim stvarima“, „Često mi se smešila“), Prezaštićivanje 13 ajtema (npr. „Nije želela da odrastem“, „Pokušavala je da kontroliše sve što radim), odgovara se zaokruživanjem broja na četvorostepenoj skali, od 0 = nimalo kao (moja majka), do 3 = vrlo slično (mojoj majci, odn. ocu). Pouzdanost subskala, iskazana kao Kronbahova alfa, iznosi od .84 do .91., što je sasvim zadovoljavajuće.

U obradi podataka korišćen je t-test za zavisne uzorke i analiza varijanse.

Rezultati

Najpre će biti prikazani deksriptivni podaci o dimenzijama roditeljskog ponašanja, a onda testiranje razlika između tih dimenzija, kod dece iz porodica sa dvoje dece.

Tabela 1: Deskriptivni podaci o dimenzijama percipiranog roditeljskog ponašanja, deca iz porodice sa dvoje dece

	<i>Dimenzije roditeljskog ponašanja</i>	N	Min	Max	AS	SD
Prvo po redu rođenja	<i>Nega majke1</i>	73	14	36	28,77	6,445
	<i>Prezaštićivanje majke1</i>	73	0	32	12,70	6,396
	<i>Nega oca1</i>	73	0	36	24,37	7,968
	<i>Prezaštićivanje oca1</i>	73	0	36	12,08	6,869
Drugo po redu rođenja	<i>Nega majke2</i>	73	9	36	29,97	6,137
	<i>Prezaštićivanje majke2</i>	73	4	32	13,14	6,518
	<i>Nega oca2</i>	73	5	36	26,44	7,634
	<i>Prezaštićivanje oca2</i>	73	1	30	10,93	6,071

Tabela 2: Razlike u percipiranom roditeljskom ponašanju kod dece iz porodice sa dvoje dece

	<i>Dimenzije roditeljskog ponašanja</i>	Razlike			t	ss	p (dvostrana)
		AS	SD	SG AS			
Par 1	<i>Nega m1-Nega m2</i>	-1.205	6.269	.734	-1.643	72	.105
Par 2	<i>Prez.m1-Prez.m2</i>	-.438	7.375	.863	-.508	72	.613
Par 3	<i>Nega o1-Nega o2</i>	-2.068	7.202	.843	-2.454	72	.017
Par 4	<i>Prez.o1-Prez.o2</i>	1.236	7.841	.924	1.338	71	.185

Testiranje razlika pokazuje da se deca iz porodica sa dvoje dece značajno razlikuju samo u percepciji Nege oca, koju drugo dete po redu rođenja procenjuje kao višu.

Sada će biti prikazani deskriptivni podaci o dimenzijama roditeljskog ponašanja i testiranje razlika između tih dimenzija kod dece iz porodica sa troje dece.

Tabela 3: Deskriptivni podaci o dimenzijama percipiranog roditeljskog ponašanja, deca iz porodice sa troje dece

	<i>Dimenzije roditeljskog ponašanja</i>	N	Min	Max	AS	SD
Prvo po redu rođenja	<i>Nega majke1</i>	15	22	36	32,93	3,654
	<i>Prezaštićivanje majke1</i>	15	0	22	10,47	7,060
	<i>Nega oca1</i>	15	10	35	26,53	7,150
	<i>Prezaštićivanje oca1</i>	15	1	23	10,40	6,379
Drugo po redu rođenja	<i>Nega majke2</i>	15	21	36	31,44	4,381
	<i>Prezaštićivanje majke2</i>	15	7	28	13,88	6,571
	<i>Nega oca2</i>	15	11	36	25,25	7,353
	<i>Prezaštićivanje oca2</i>	15	5	18	12,13	3,948
Treće po redu rođenja	<i>Nega majke3</i>	15	20	36	30,15	5,728
	<i>Prezaštićivanje majke3</i>	15	5	24	12,69	5,574
	<i>Nega oca3</i>	15	12	36	24,31	7,192
	<i>Prezaštićivanje oca3</i>	15	5	20	10,92	4,252

Tabela 4: Razlike u percipiranom roditeljskom ponašanju kod dece iz porodice sa troje dece

	<i>Dimenzije roditeljskog ponašanja</i>	Razlike			t	ss	p (dvostrana)
		AS	SD	SG AS			
Par 1	<i>Nega m1-Nega m2</i>	,800	5,441	1,405	,569	14	,578
Par 2	<i>Nega m1-Nega m3</i>	2,250	4,993	1,441	1,561	11	,147
Par 3	<i>Nega m2-Nega m3</i>	1,308	6,061	1,681	,778	12	,452
Par3	<i>Prez.m1-Prez.m2</i>	-3,467	8,983	2,319	-1,495	14	,157
Par4	<i>Prez.m1-Prez.m3</i>	-3,333	10,174	2,937	-1,135	11	,281
Par5	<i>Prez.m2-Prez.m3</i>	2,077	9,004	2,497	,832	12	,422
Par7	<i>Nega o1-Nega o2</i>	,333	7,017	1,812	,184	14	,857
Par8	<i>Nega o1-Nega o3</i>	1,667	9,139	2,638	,632	11	,540
Par9	<i>Nega o2-Nega o3</i>	1,385	8,491	2,355	,588	12	,567
Par10	<i>Prez.o1-Prez.o2</i>	-1,467	9,004	2,497	,832	12	,422
Par11	<i>Prez.o1-Prez.o3</i>	-1,167	8,983	2,319	-1,495	14	,157
Par12	<i>Prez.o2-Prez.o3</i>	1,154	6,534	1,687	-,869	14	,399
			9,203	2,657	-,439	11	,669
			6,926	1,921	,601	12	,559

Rezultati pokazuju da nema statistički značajnih razlika u percepciji roditeljskog ponašanja kod dece iz porodica sa troje dece.

Iako uzorak ispitanika nije veliki, on ipak dozvoljava i testiranje razlika u percepciji roditeljskog ponašanja kod sibringa istog i različitog pola. To će biti izvedeno na većem poduzorku – kod dece iz porodice sa dvoje dece, gde ima 75 parova sibringa. Međutim, treba napomenuti da su, na našem uzorku, gotovo svi istopolni parovi sibringa devojke.

Tabela 5: Podaci o polu sibringa za poduzorak dece iz porodica sa dvoje dece

Pol sibling konstelacije		Frekvenca
isti pol – muški	3	31 par sibringa istog pola
isti pol – ženski	28	
različit – prvo muško	21	54 para sibringa različitog pola
različit – prvo žensko	23	

Tabela 6: Razlike u percipiranom roditeljskom ponašanju kod sibringa istog pola

	Dimenzije roditeljskog ponašanja	Razlike			t	ss	p (dvostrana)
		AS	SD	SG AS			
Par 1	<i>Nega m1-Nega m2</i>	,300	7,047	1,287	,233	29	,817
Par 2	<i>Prez.m1-Prez.m2</i>	,000	8,271	1,510	,000	29	1,000
Par 3	<i>Nega o1-Nega o2</i>	,100	5,635	1,029	,097	29	,923
Par 4	<i>Prez.o1-Prez.o2</i>	1,069	6,573	1,221	,876	29	,389

Među siblinzima istog pola nema statistički značajnih razlika u percepciji roditeljskog ponašanja.

Tabela 7: Razlike u percipiranom roditeljskom ponašanju kod sibringa različitog pola

	Dimenzije roditeljskog ponašanja	Razlike			t	ss	p (dvostrana)
		AS	SD	SG AS			
Par 1	<i>Nega m1-Nega m2</i>	-2,256	5,508	,840	-2,686	42	,010
Par 2	<i>Prez.m1-Prez.m2</i>	-,744	6,765	1,032	-,721	42	,475
Par 3	<i>Nega o1-Nega o2</i>	-3,581	7,829	1,194	-3,000	42	,005
Par 4	<i>Prez.o1-Prez.o2</i>	1,349	8,665	1,321	1,021	42	,313

Kod sibringa različitog pola statistički značajne razlike postoje u percepciji Nege majke i u percepciji Nege oca, koju drugo dete doživljava kao višu.

Odlučeno je da jedinci ne budu isključeni iz analiza. Njih je moguće porediti sa provorođenom decom iz porodica sa više dece, a razlozi su objašnjeni u Diskusiji rezultata. Deskriptivni podaci i testiranje značajnosti razlika nalaze se u tabelama ispod.

Tabela 8: Deskriptivni podaci o dimenzijama percipiranog roditeljskog ponašanja, jedinci i prvorođena deca iz porodica sa više dece

	Dimenzije roditeljskog ponašanja	N	Min	Max	AS	SD
Jedinac	<i>Nega majke</i>	19	3	36	28,95	9,536
	<i>Prezaštićivanje majke</i>	19	0	29	11,16	7,719
	<i>Nega oca</i>	19	0	36	26,50	9,414
	<i>Prezaštićivanje oca</i>	19	0	28	8,89	7,332
Prvo po redu iz porodice sa dvoje dece	<i>Nega majke</i>	73	14	36	28,77	6,445
	<i>Prezaštićivanje .majke</i>	73	0	32	12,70	6,396
	<i>Nega oca</i>	73	0	36	24,37	7,968
	<i>Prezaštićivanje oca</i>	73	0	36	12,08	6,869

Prvo po redu iz porodica sa troje dece	<i>Nega majke</i>	15	22	36	32,93	3,654
	<i>Prezaštićivanje majke</i>	15	0	22	10,47	7,060
	<i>Nega oca</i>	15	10	35	26,53	7,150
	<i>Prezaštićivanje oca</i>	15	1	23	10,40	6,379

Tabela 9: Razlike u percipiranom roditeljskom ponašanju kod jedinaca i prvorodene dece iz porodica sa više dece

<i>Dimenzije roditeljskog ponašanja</i>		Suma kvadrata	ss	AS ²	F	p
<i>Nega majke</i>	Između grupa	220.368	2	110.184	2.380	.098
	Unutar grupa	4814.922	104	46.297		
	Ukupno	5035.290	106			
<i>Prezaštićivanje majke</i>	Između grupa	83.025	2	41.512	.916	.404
	Unutar grupa	4715.630	104	45.343		
	Ukupno	4798.654	106			
<i>Nega oca</i>	Između grupa	104.602	2	52.301	.793	.455
	Unutar grupa	6793.247	103	65.954		
	Ukupno	6897.849	105			
<i>Prezaštićivanje oca</i>	Između grupa	161.455	2	80.727	1.704	.187
	Unutar grupa	4880.885	103	47.387		
	Ukupno	5042.340	105			

Razlike u percepciji roditeljskog ponašanja između jedinaca i prvorodene dece iz porodica sa više dece nisu statistički značajne. Treba imati u vidu da je u uzorku bilo srazmerno malo jedinaca i prvorodene dece iz porodica sa troje dece (kako je i u opštoj populaciji). Takođe, u Tabeli 8 se može videti da prva deca iz porodica sa troje dece percipiraju nešto višu Negu majke, iako ta razlika na ovom uzorku ne prelazi prihvatljivi nivo značajnosti.

Diskusija

Ovo istraživanje je kao osnovni cilj imalo utvrđivanje razlika u percepciji roditeljskog ponašanja kod dece iz porodica sa više dece. Ovo pitanje je značajno zbog istraživanja roditeljskog ponašanja uopšte. Ukoliko značajne razlike postoje, u istraživanjima bi bilo obavezno uzimanje u obzir broja dece (i reda rođenja) ispitanika.

Rezultati pokazuju da deca iz porodica sa dvoje dece ne percipiraju statistički značajne razlike u Nezi i Prezaštićivanju majke, kao ni Prezaštićivanju oca. Drugim rečima, i prvorodeno u drugorođeno dete se slažu u procenama ovih roditeljskih ponašanja majke i oca. Kao što je pomenuto u Uvodu, slaganje procena znači da percepcija roditeljskog ponašanja ipak nije potpuno lična konstrukcija. Koliko god da dva deteta iz iste porodice, različitih potreba, osobina i uzrasta, izazivaju donekle različita ponašanja roditelja prema njima, sva ta ponašanja su odlika relativno stabilnog stila roditeljstva, koji oba deteta percipiraju slično. Jedina statistički značajna razlika javila se u vezi sa Negom oca, koju kao višu percipira drugo dete. Kako bismo mogli razumeti ovu razliku? Drugo dete je mlađe, odnosno najmlađe dete u porodici

sa dvoje dece. Ukoliko pođemo od pretpostavke da su roditelji stekli iskustvo u vezi sa odgajanjem dece sa prvim detetom i potvrdili se kao roditelji kompetentnog deteta, možemo očekivati da će biti spontaniji i topliji u odgajanju drugog. Međutim, u ovom slučaju se razlike očekuju i kod Nege majke i kod Nege oca, a dobijene su razlike *samo* za Nege oca. Iznećemo objašnjenje koje smatramo mogućim - Postoje istraživanja koja pokazuju da muškarci pokazuju najviše nivoe maskulinosti (Feldman, Biringen & Nash, 1981; prema Schaie & Willis, 2001) u fazi porodice sa malim detetom, odnosno kada zajednica u kojoj žive biva proširena rođenjem deteta. U kontekstu ovakvih nalaza očekivano je da je otac u odnosu sa prvim detetom manje usmeren na pokazivanje brige i nege (a više na dokazivanje da je odlučan i spreman da vodi porodicu), dok u kasnijim fazama života porodice (kada se dokazao kao „otac porodice“) ispoljava i feminine osobine, kao što je brižnost (za drugo dete). U ovom kontekstu promena koje doživljava otac tokom svog životnog ciklusa i ciklusa razvoja porodice, više Nega koju percipira drugo dete je lako razumljiva.

Kod adolescenata, odnosno kod dece, iz porodica sa troje dece, slaganje u percepciji roditeljskog ponašanja je još potpunije. Statistički značajnih razlika nema ni kod jedne dimenzije. Naravno, treba uzeti u obzir da je ovaj poduzorak mali, čini ga 15 parova, odnosno 45 ispitanika. Međutim, i pored toga, treba razmisliti zašto nema razlika u Nezi oca koje su nađene u porodicama sa dvoje dece. Moguće objašnjenje, koje bi trebalo proveriti u narednim istraživanjima, polazi od specifičnih karakteristika roditelja koji odgajaju troje dece. U našoj sredini imati dva deteta je uobičajeno, odnosno to je, relativno prihvaćena, norma. Moguće je da se oni roditeljski parovi koji odluče da imaju troje dece, razlikuju od parova koji imaju dvoje. Pregledom Tabela 1 i 3 zapravo se uočava i da Nega majke u porodicama sa troje dece ima specifičnosti – tu dimenziju svo troje dece percipira kao višu, u odnosu na procene Nege majke dece iz porodica sa dvoje dece. Pretpostavka je da roditelji koji imaju troje dece pokazuju nešto više Nege nego roditelji koji imaju dvoje; odnosno da se otac u ovoj porodici više uključuje u brigu o deci već od prvog deteta.

Prethodni nalazi o razlikama u percepciji roditeljskog ponašanja su provereni poređenjem procena siblinga istog i različitog pola. To poređenje je obavljeno samo na najvećem poduzorku ispitanika – kod dece iz porodica sa dvoje dece. Međutim, poduzorak siblinga istog pola čine gotovo isključivo devojke (tj. sestre), tako da je dobijene rezultate potrebno proveriti i kod mladića. U sibling konstelacijama različitog pola ima podjednako onih gde je prvorođeno dete muško, odnosno žensko. Rezultati su donekle različiti nego kada pol sibling-konstelacije nije uzet u obzir. Kod siblinga istog pola (kod sestara) nisu nađene značajne razlike u percepciji roditeljskog ponašanja. Kod siblinga različitog pola nađene su dve značajne razlike: Nega majke i Nega oca, koju kao višu doživljava drugo dete. Ovde bi moglo važiti ponuđeno objašnjenje o sticanju iskustva u odgajanju dece sa početka diskusije, mada ostaje pitanje zašto onda tih razlika nema i kada je drugo dete istog pola kao i prvo. Možda je za višu negu drugog deteta potreba, osim potvrđene kompetentnosti roditelja, potrebna i novina koju sa sobom donosi odgajanje deteta različitog pola u odnosu na prvo. Ove rezultate treba uzeti sa rezervom i proveriti ih u narednim istra-

živanjima, na većem uzorku ispitanika, a vrlo verovatno i uz kontrolisanje razlike u godinama između prvog i drugog deteta, što ovde nije učinjeno.

Kao što je već pomenuto, odlučeno je da jedinci ne budu isključeni iz uzorka i obrade podataka. Zarad budućih istraživanja, važno je znati i da li se njihova percepcija roditeljskog ponašanja značajno razlikuje od percepcije dece koja imaju sibilinge. Percepcija roditeljskog ponašanja jedinaca je poređena sa percepcijom istih varijabli kod prvorodene dece iz porodica sa dvoje i troje dece. Postoji uvreženo verovanje da se jedinci odgajaju sa više Nege nego ostala deca, tako da postanu razmaženi. Moguće je zamisliti i drugačiju varijantu – jedinci bi mogli da saopštavaju manjem nivou Nege oba roditelja, jer su njihovi roditelji bili manje raspoloženi da se posvete deci (manje voljni da neguju), zbog čega su i odlučili da imaju jedno dete. Takođe, jedinci bi mogli da percipiraju iste nivoe Nege i Prezaštićivanja kao i prvorodena deca iz porodica sa više dece, jer se prvo dete čuva sa podjednakom brigom i anksioznošću kao i ostala. Čemu u prilog govore naši rezultati? Test pokazuje da ukupne razlike nisu statistički značajne. Dakle, nema razlika u percepciji roditeljskog ponašanja kod jedinaca i prvorodene dece iz porodica sa više dece. Ipak, trebalo bi dalje istražiti specifičnosti roditeljskog ponašanja u porodicama sa troje (i više) dece, jer i ovde postoji nagoveštaj da se Nega majke procenjuje kao viša od strane prvog deteta iz porodice sa troje dece.

Zaključak

Na osnovu rezultata ovog istraživanja, može se zaključiti da generalno nema statistički značajnih razlika u percepciji roditeljskog ponašanja kod dece iz iste porodice. Jedina značajna razlika koje je nađena, Nega oca u porodici sa dvoje dece, može biti objašnjena karakteristikama oca (a ne specifičnostima (percepcije) deteta). Ovakav nalaz govori da percipirano roditeljsko ponašanje ipak više odslikava realno roditeljsko ponašanje, nego osobenosti dece. Odnosno, dobijanje mere percepcije roditeljskog stila je dobra aproksimacija realnog roditeljskog ponašanja. Ostaje otvoreno pitanje doživljavanja roditeljskog ponašanja u sibling-konstelacijama istog i različitog pola. To nije bio primarni cilj ovog istraživanja, već neka vrsta provere rezultata na delu uzorka, ali je dosta jasno da se neke razlike mogu naći ako se ispitivanju percepcije roditeljskog ponašanja priđe iz ovog ugla.

Ograničenja i preporuke za dalja istraživanja

Osnovno ograničenje sprovedenog istraživanja proizilazi iz relativno malog uzorka ispitanika, kao i iz činjenice da su ispitanici iz inicijalnog uzorka nosili upitnike braći i sestrama, što je, u nekim slučajevima, verovatno moglo dovesti do toga da ispitanik sam popuni upitnik za brata/sestru. Ono što ti trebalo dalje istražiti su specifičnosti percepcije roditeljskog ponašanja kod dece iz porodica sa troje, a verovatno i iz porodica sa više dece. Kao što je više puta spomenuto, postoji mogućnost da je Nega

roditelja u ovim porodicama specifična, a to se može potvrditi obezbeđivanjem većeg uzorka ispitanika iz porodica sa troje dece. Takođe ostaju i otvorena pitanja u razlikama u percepciji roditeljskog ponašanja kod sibringa istog i različitog pola.

Literatura

- Baumrind, D. (1971). Current patterns of parental authority. *Developmental Psychology Monographs*, 4, 1–103.
- Baumrind, D. (1978). Parental disciplinary patterns and social competence in children. *Youth and Society*, 9, 239–276.
- Bigby, C. (1997). Parental substitutes? The role of siblings in the lives of older people with intellectual disability. *Journal of Gerontological Social Work*, 29, 3-21.
- Boisvert D., Vaske J., Taylor J., Wright J.P. (2012). The Effects of Differential Parenting on Sibling Differences in Self-Control and Delinquency Among Brother–Sister Pairs. *Criminal Justice Review* 37(1) 5-2.
- Bugental, D. B., & Johnston, C. (2000). Parental and child cognitions in the context of the family. *Annual Review of Psychology*, 51, 315–344.
- Bryant, B., & Crockenberg, S. (1980). Correlates and dimensions of prosocial behavior: A study of female siblings with their mothers. *Child Development*, 51, 529-544.
- Cicirelli, V. G. (1977). Relationship of siblings to the elderly person's feelings and concerns. *Journal of Gerontology*, 32, 317-322.
- Dix, T. (1992). Parenting on behalf of the child: Empathetic goals in the regulation of responsive parenting. In I. Sigel, A. McGillicuddy-DeLisi, & J. Goodnow (Eds.), *Parental belief systems: The psychological consequences for children* (2nd ed., pp. 319–346). Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Dix, T. (1993). Attributing dispositions to children: An interactional analysis of attribution in socialization. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 19, 633–643.
- Eisenberg, N., Zhou, Q., Spinrad, T. L., Valiente, C., Fabes, R. A., & Liew, J. (2005). Relations among positive parenting, children's effort to control, and externalizing problems: A three-wave longitudinal study. *Child Development*, 76, 1055–1071.
- Gamble, W. C., Ramakumar S., & Diaz A., (2007) Maternal and paternal similarities and differences in parenting: An examination of Mexican-American parents of young children, *Early Childhood Research Quarterly* 22, 72–88.
- Gerlsma, C., Snijders, T. A. B., van Duijn, M. A. J., & Emmelkamp, P. M. G., (1997) Parenting and psychopathology: Differences in family members' perceptions of parental rearing styles, *Personality and Individual Differences* Vol. 23, No. 2, 271-282.
- Hastings, P., & Coplan, R. (1999). Conceptual and empirical links between children's social spheres: Relating maternal beliefs and preschoolers' behaviors with peers. *New Directions for Child and Adolescent Development*, 86, 43–59.
- Hastings, P., & Grusec, J. (1998). Parenting goals as organizers of response to parent-child disagreement. *Developmental Psychology*, 34, 465–479.
- Hines D. A., Kaufman Kantor G., & Holt M. K. (2006) Similarities in siblings' experiences of neglectful parenting behaviors. *Child Abuse & Neglect* 30, 619–637.

- Holden, G. W., & Edwards, L. A. (1989). Parental attitudes toward childrearing: Instruments, issues, and implications. *Psychological Bulletin*, *106*, 29–58.
- Howe, N., Aquan-Assee, J., Bukowski, W. M., Lehoux, P. M., & Rinaldi, C. M. (2001). Siblings as confidants: Emotional understanding, relationship warmth, and sibling self-disclosure. *Social Development*, *10*, 439–455.
- Kapor Stanulović N. (1985). *Psihologija roditeljstva*, Nolit, Beograd.
- Kochanska, G., Coy, K. C., & Murray, K. T. (2001). The development of self-regulation in the first four years of life. *Child Development*, *72*, 1091–1111.
- Maccoby, E. E., & Martin, J. (1983). Socialization in the context of the family: Parent–child interaction. In E. M. Hetherington (Vol. Ed.) & P. H. Mussen (Series Ed.), *Handbook of child psychology*: Vol. 4. Socialization, personality, and social development (pp. 1–101). New York: Wiley.
- Milevsky, A. (2011a). *Sibling relationships in childhood and adolescence: Predictors and outcomes*. New York: Columbia University Press.
- Milevsky A., Schlechter, M. J., Machlev M. (2011b). Effects of parenting style and involvement in sibling conflict on adolescent sibling relationships, *Journal of Social and Personal Relationships* *28*(8) 1130–1148.
- Rohner, R, Khaleque, A., Cournoyer, D.E (2012) *Introduction to Parental Acceptance-Rejection Theory - methods, evidence, and implications* (revised April 10, 2009), preuzeto sa <http://csiar.uconn.edu/wp-content/uploads/sites/494/2014/02/INTRODUCTION-TO-PARENTAL-ACCEPTANCE-3-27-12.pdf> (5.3.2013).
- Schaie, K.W., Willis, S.L. (2001). *Psihologija odrasle dobi i starenja*, Naklada Slap, Jastrebarsko.
- Sigel, I. E., McGillicuddy-DeLisi, A. V., & Goodnow, J. J. (Eds.). (1992). *Parental belief systems: The psychological consequences for families* (2nd ed.). Mahwah, NJ: Erlbaum.
- Skinner, E., Johnson, S., & Snyder, T. (2005). Six dimensions of parenting: A motivational model. *Parenting: Science and Practice*, *5*, 175–235.
- Smetana, J. G., Metzger, A., Gettman, D. C., & Campione-Barr, N. (2006). Disclosure and secrecy in adolescent–parent relationships. *Child Development*, *77*, 201–217.
- Tamis-LeMonda, C. S., Shannon, J. D., Cabrera, N. J., & Lamb, M. E. (2004). Fathers and mothers at play with their 2–3-year-olds: Contributions to language and cognitive development. *Child Development*, *75*, 1806–1820.

Jelena Opsenica Kostić
Tanja Panić

DIFFERENCES IN PERCEPTION OF PARENTAL BEHAVIOUR IN ADOLESCENTS FROM SAME FAMILY

Abstract

The main problem of the research was to investigate the perceived parental behavior in adolescents who come from the same family. The study included 73 pairs of subjects from families with two children and 15 pairs of subjects from families with three children. The examinees filled in PBI (Parental Bonding Instrument), which provides a measure of Care and Overprotection of the mother and father in particular; students from initial survey had task to give the questionnaires to their siblings and submit them back to the researchers. Children from families with two children were significantly different only in relation to the perception of father Care, which is perceived as higher by second child. Perception of parental behavior in children from families with three children did not differ significantly. It can be concluded that in general there were no statistically significant differences in the perception of parental behavior in children from the same family. This finding suggests that perceived parental behavior still more reflect realistic parental behavior, rather than the characteristics of the child. However, there are indications that there are differences in the perception of parental behavior if the gender of sibling constellation is taken into account.

Keywords: perceived parental behaviour; Care dimension; siblings; adolescents.

